

MONTY'S FLYING CIRCUS

Digitale nieuwsbrief Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief

Jaargang 3 Nummer 1

Januari 2009

Kaf en Koren in 2008 en consolidatie in 2009

Door Ben Koks

Beste mensen,

In deze eerste nieuwsbrief van het nieuwe jaar natuurlijk weer een opening met bespiegelingen. Eenmaal een dominee, andermaal een dominee moeten jullie maar denken. Zoals ik op 7 januari 2008 aangaf werd de vrees uitgesproken dat agrarisch natuurbeheer Nederland wel eens in zwaar weer zou kunnen geraken. Zo is het ook gegaan. Ecologische succesjes zijn schaars en in de media veel aandacht voor de VOGELBALANS waarin de focus erg zwart-wit op het uitblijven van ecologisch rendement werd gezet. Deels terecht overigens. Ook in 2009 zal er weer een flink klap Euro's over de balk worden gesmeten aangaande agrarisch natuurbeheer in open bouwland. Ook in 2009 zal het geluid over de ecologische effectiviteit slechts door een minderheid worden benoemd. De Werkgroep Grauwe Kiekendief heeft in 2008 een paar harde lesjes in naïveteit moeten verwerken. Zowel politiek, als in de opbouw van een solide opbouw van een kleine, goedkoop werkende organisatie hebben we de nodige butsen opgelopen. Gelukkig hebben we ook de nodige punten voor akkervogels kunnen verzilveren. Samen met het bestuur streven we in 2009 naar continuïteit van ons werk, zullen we ons uiterste best doen onze vrijwilligers van organisatorische groeistruipen te vrijwaren en keer op keer uitleggen wat ons einddoel is.

Ik moet jullie eerlijk bekennen dat ik dit voorjaar door tal van reden het spoor een beetje bijster ben geraakt. Mijn motivatie om intensief te lobbyen, mijn gezicht in het veld te laten zien en mezelf op te peppen voor het kneden van nieuwe ideeën hadden last van enige erosie. Een aantal vervelende gebeurtenissen lieten forse sporen na, maar waren tegelijkertijd louterend. Gelukkig schotelden een aantal mensen binnen en buiten de werkgroep me een beeld voor dat genoeg energie gaf om de uitgeputte energie-centrale weer van nieuwe energie te voorzien. Ik moet hierbij vooral ons geweldige bestuur en Chris Trierweiler een pluim geven..

Werkgroep
kiekendief
naar we hopen
behoud van vogelrijk
akkerland gaat het
natuurlijk ook samen
met fantastische
mensen tot mooie
veldmomenten te komen.

De wijze les van
2008 is dat het ultieme
einddoel in de gaten moet
worden gehouden! Los van
het onlosmakelijk aan de
verbonden ideaal om de grauwe
voor Nederland te behouden, een
serieuze bijdrage te leveren aan het

Achterom kijkend waren er toch weer aardige wat onuitwisbare momenten die blijvend in het geheugen staan gegrift. In 2008 hebben een aantal mensen om tal van redenen de Werkgroep verlaten, maar zijn er ook weer nieuwe mensen bijgekomen die met een nieuw elan invulling hebben gegeven aan de vele werkzaamheden die ons bij elkaar brachten. Een kostbaar kleinood dat in het achterhoofd zal worden gehouden bij de talloze werkzaamheden horen die we samen ontplooiën samen met het handjevol professionele krachten, de vrijwilligers, de vele honderden landbouwers, een groeiend aantal ANV's, personeel van de Drogerij BV Oldambt, de mensen van de Rijksuniversiteit Groningen en vele tientallen partners in België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Polen, Wit-Rusland, Niger en Senegal. Kansen genoeg voor 2009 dus!

2009 gaat sowieso een boeiend jaar worden. We staan met onze twee grootste projecten (Flevoland en winterveldjes) voor grote uitdagingen, Chris Trierweiler zal eind 2009 promoveren op onze grauwe kieken, we zullen met een ververst team enthousiaste veldmedewerkers de professionele projecten gaan uitvoeren, we hebben zitting in verschillende commissie die het Akkerbeleid van de Provincie Groningen gaan volgen, het zal - ondanks de heersende krediet-crisis - weer lukken om nieuwe satellietzenders te kopen, ons avontuur in de Sahel gaat zijn vierde jaar in, we hopen de ingezette positieve trend in Flevoland en Noord-Groningen verder te kunnen uitbouwen door met welwillende ANV's samen te werken en er zullen spannende studiedagen passeren waarin we WGK een rol kan en mag spelen.

In de tweede nieuwsbrief van 2009 zullen de nieuwe bestuursleden worden gepresenteerd en zal tevens worden uitgelegd hoe we het werk gaan verdelen. Leen Smits en ondergetekende reizen op 8 januari af om 10 dagen in Niger tellingen te verrichten, daarna volgt tot en met 5 februari veldwerk in Senegal. In deze nieuwsbrief van verschillende mensen spannende stukjes. Begon het werk rond de grauwe kiekendief ooit als een eenmanszaak, kwamen daarna Erik en Hans d'r bij, mochten we in 2003 Chris verwelkomen, nu maken velen zich geregeld druk over de dingen die ons samen brengen. Laat dat in combinatie met het genoeg om samen kennis te verzamelen, de grauwe kiekendief de helpende hand toe te steken, op een aantal plekken nog aardige aantallen veldleeuweriken en kwartels te horen ons doen beseffen dat we van 2009 een aangenaam en nuttig jaar maken! Butsen kunnen heel nuttig zijn, kaf van het koren scheiden zal op allerhande gebieden nodig blijven maar net als de kieken blijven we onze vleugels uitslaan.

Ben Koks
Vogeldominee

Sponsoring van een nieuwe generatie satellietzenders in de jaren 2009-2013.

We willen nog vijf jaar proberen grauwe kiekendieven met satellietzenders te blijven volgen. Niet alleen in Nederland, Wit-Rusland, Polen, Denemarken en Duitsland maar misschien ook wel in andere landen. Dit onderdeel van ons werk heeft ons verschrikkelijk veel geleerd en veel vastgeroeste ideeën volledig op de kop gezet. In het kort komt het er op neer dat we ons samen met onze project-partners druk gaan maken om een mooi aantal vogels in hun levens-cyclus te volgen en op basis van individuele life-histories gedegen uitspraken te doen op populatie-niveau. En idee van de in najaar 2008 overleden Rudi Drent trouwens

We willen jullie vragen na te denken over een manier om bijv. bedrijven, ons onbekende fondsen, liefdadigheidsgroepen (Rotary's, Old Fellows?), suikeroompjes etc. te benaderen.

We hebben geleerd dat persoonlijke contacten nogal bepalend kunnen zijn voor het verzilveren van een aanvraag. Een vogel (satellietzender + ARGOS-data) kost ongeveer EUR 4.000,-/vogel. Voor andere activiteiten is aanvullende financiering natuurlijk ook van harte welkom!

Enieder die serieus denkt een onvermoede bron aan te kunnen boren kan contact met ons opnemen. Voor geldschieters liggen natuurlijk mooie excursies, het geven van een naam aan de betreffende vogel en een aanzienlijke hoeveelheid roem in het verschiet! Wie wil er nu geen kieken-BN-er worden?

Rectificatie

In de vorige nieuwsbrief hebben wij bericht over het einde van het dienstverband tussen de Stichting en Jan Ploeger. Op de wijze waarop wij hebben geschreven zou de indruk kunnen zijn ontstaan dat Jan Ploeger niet geschikt zou zijn voor de functie. Het is nimmer de bedoeling van de Stichting geweest te suggereren dat Jan Ploeger over onvoldoende vaardigheden zou beschikken om zijn functie goed uit te voeren. De beëindiging van het dienstverband was gelegen in een verschil van inzicht over de wijze waarop de functie diende te worden uitgevoerd.

Verrassingen in de Polder

De duintjes van het Rivierduingebied in Oostelijk Flevoland zijn lang geleden onder bruisende golven, zand- en slibafzettingen verdwenen. Net als de overblijfselen van de oudste bewoners. Vertegenwoordigers van de Swifterbantcultuur, leefden zo'n 6000 jaar geleden in de delta van de Overijsselse Vecht. In het moerassige veengebied maakten hoger gelegen oeverwallen, dekzandruggen, keileembulten en rivierduinen het mogelijk dat de jagerverza-melaars erin slaagden vee te houden en mogelijk ook graan te verbouwen. Daarmee werden ze de eerste landbouwers in het lage westen. Nu bruist het boven het piepjonge maaiveld opnieuw van leven. Intensieve akkerbouw mengt zich met uitgekende melkveehouderij en omgekeerd. De actieve natuur- en milieucoöperatie wil meer. Aandacht voor cultuurhistorie maar ook voor landschap en natuur.

Na jaren van weidevogelbescherming is met financiële en morele steun van provincie Flevoland in 2007 gestart met het "veldleeuwerik-project". Inspiratie werd opgedaan bij andere initiatieven, waaronder die van de SWGK. "De predator komt wel achter het succes aan" was de gedachte, "biodiversiteit neemt in ieder geval weer toe"
Maar .... 21 mei 2008, nauwelijks begonnen met een inventarisatieronde in 30 ha tulpenland of ... Wat? Achter de tulpen ... kiek! GrK! Nog één? Fotoapparatuur in de auto! Kan ik dichterbij komen? Ja! Gelukt! Foto's van twee grauwe. Eerst wat verwarring over leeftijd en geslacht. Weinig ervaring met de soort. Later bleek het om jonge (2kj) vogels te gaan waarvan tenminste één een ongeringde man. Die griste stukken droge koemest van de pasgemaaide grasmat. Volgende dag één van de twee teruggezien, daarna niet meer. D.w.z.: niet deze twee.

Een week later: weer raak! Nu een volwassen man. Daarna werden hij en een geringd jong mannetje tot half juli regelmatig waargenomen. Sms-jes en zelfs mobiel life-verslag vanuit de trekker, maakten extra duidelijk dat de projectstroken en grasland met uitgestelde maaidatum de grootste aantrekkingskracht uitoefenden, zeker als er pas gemaaid was. Maar ook regulier beheerd grasland werd na het maaien graag afgezocht. Half augustus nog een sms-bericht over een donkere vogel boven een van de projectstroken, die op precies dezelfde manier aan het jagen was als die andere grauwe kiekendieven. Nader contact leidde tot de conclusie dat het een juveniel moet zijn geweest. Samen met een volwassen vrouwtje dat op 24 april werd waargenomen en toen voor doortrekker richting Groningen werd gehouden, brengt dit de teller op 6 verschillende individuen. Tijdens inventarisaties werd pas vorig jaar de eerste GrK in het gebied gezien. Een broedgeval kon helaas binnen de grenzen van het Rivierduingebied niet worden vastgesteld.

Het lijkt erop dat aanhoudende oosten wind in het voorjaar ons in de kaart heeft gespeeld -ook van de invasie roodpootvalken verbleef een groepje eind mei korte tijd in en vlakbij een van de projectstroken- maar dat de GrK het gebied heeft ontdekt, stemt hoopvol. Gevolg: Contacten met SWGK en provincie versterkt. Samenwerkingsverband ontstaan tussen SWGK en de coöperatie. Deel leefgebiedenproject SWGK met uitbreiding van randenbeheer en onderzoek naar Rivierduingebied. De grauwe kiekendief en de eerste veehouders; hoe goed hebben ze elkaar gekend? Beide, de een onder de ander boven het maaiveld, zijn springlevend als stimulans om ons in te zetten voor behoud en herstel van een platteland vol waarden.

agenda

Op **10 januari as. de Wintertelling** die in zowel Groningen, Drenthe als Flevoland zal worden gehouden. Zie de eerdere berichten hierover.

Op **zaterdag 7 maart zal de 2^e Wintertelling** worden gehouden. Tijdens deze telling wederom aandacht voor veldleeuweriken, geelgorzen en blauwe kiekendieven. Later volgt meer info.

Op **vrijdag 24 april zal het eerste Landelijke Akkervogelsymposium** worden gehouden in Lelystad. Dit symposium wordt door Vogelbescherming Nederland, het Belgische INBO en de SWGK georganiseerd. Onze AIO Jorna Arisz zal er een verhaal over de gevolgen van het afschaffen van de verplichte braaklegging houden en in de avond zal Ben Koks een populariserend verhaal over ons jaarrond-werk houden. De volgende dag zal in het teken staan van een veldexcursie om de verschillende maatregelen in ons Flevolandse project te bekijken. Als het definitieve programma klaar is horen jullie er direct van.

WRN-dag op 28 februari en uiteraard weer in Meppel. Programma nog niet bekend maar het is wel duidelijk dat de Werkgroep weer een verhaal zal houden. Publiekstrekker Rob Bijlsma zit dan in Ghana dus wij zullen extra ons best doen een smeug verhaal te houden. Ook proberen we weer een standje te bemensen en daarom ook tevens een oproep om te laten weten of je komt.

Het lijkt er sterk op dat **ergens in April in Groningen** een symposium o.l.v. Theunis Piersma zal plaatsvinden vanwege het uitkomen van een boek over de Sahel. Dit 'Sahelboek' (*Living on the edge. Birds and wetlands in a changing Sahel*) is geschreven door Leo Zwarts, Rob Bijlsma, Jan van der Kamp en Eddy Wymenga en zal o.a. veel kiekfoto's van Hans Hut bevatten en een spannend verhaal van Wim Mullié en behoort zonder enige twijfel tot de spannendste hoofdstukken! Onze satellietvogels zullen – net als de purperreigers van Vogelbescherming Nederland- in dit belangrijke boek worden besproken. Tegen de tijd dat het definitieve programma d'r is zullen we dit aan jullie laten weten.

Duizenden Grauwe Kiekendieven fourageren veilig op bespoten sprinkhanen in Senegal

Door Wim C. Mullié

Een studie die momenteel wordt uitgevoerd in centraal Senegal beoogt inzicht te krijgen in de effecten van de biopesticide Green Muscle®, met als actief bestanddeel de entomopathogene schimmel *Metarhizium anisopliae* var. *acridum*, op sprinkhaanpopulaties en op de eventuele synergie van Green Muscle® en vogelpredatie op sprinkhanen. *Metarhizium* bespoten in het veld heeft geen negatieve effecten op mensen en vogels.

De eerste resultaten tonen aan dat in September en oktober 2008 erg hoge dichtheden sprinkhanen (30-120 ind./m²) voorkwamen in ons studie gebied en dat Green Muscle® de sprinkhaanpopulatie in de bespoten gebieden met minimaal 85% reduceerde binnen twee weken tijd. De afname van sprinkhanen ten gevolge van vogelpredatie in de onbespoten gebieden nam toe van 0.01% in september tot 0.2% per dag in December 2008. In bespoten gebieden daarentegen nam de predatie toe van 0.01 tot 7% per dag. Dit droeg er toe bij dat 2½ maand na bespuiting sprinkhaanpopulaties in de bespoten gebieden nog steeds significant lager waren dan in onbespoten gebieden. De waarnemingen worden voortgezet.

De belangrijkste predatoren, in ons studiegebied van ca. 25000 ha, waren Witte Ooievaars (3500 ind. in november, 2400 in December; de hoogste aantallen waargenomen in Senegal sinds November 1958), Grauwe Kiekendief (1800-2000 ind.) en Kleine Torenvalk (min. 1000 ind.). Drie Grauwe Kiekendieven met wing tags werden reeds geïdentificeerd tijdens de tellingen in December (twee uit

Frankrijk en een uit Spanje), terwijl slaappleaats tellingen aantoonde dat 2000-2500 Monty's aanwezig waren op slechts twee slaappleaatsen. Een van de vogels was Cathryn, die ditmaal echter niet werd waargenomen. Het geringe aandeel gevleugelde vogels en het hoge aandeel van melanistische vogels doet vermoeden dat het merendeel van de vogels afkomstig is uit Spanje, waar het aandeel melanistische individuen aanmerkelijk hoger is dan elders in de west-Europese broedgebieden (mond. med. Benoît van Hecke).

Sinds oktober worden systematisch braakballen verzameld van Grauwe Kiekendief, Witte Ooievaar, Kleine Torenvalk en Zwaluwstaart Wouw. Zoals was te verwachten, gebaseerd op ons onderzoek sinds 2006, waren sprinkhanen wederom de belangrijkste voedselbron. Hoewel een veerigtal soorten sprinkhanen werd geïdentificeerd, werden slechts enkele soorten bij voorkeur gepredeerd. In september en oktober was dit met name *Acorypha glaucopsis*, terwijl in november en december *Acorypha clara* en *Ornithacris cavroisi* deze rol overnamen.

Een van de conclusies van het onderzoek is dat Green Muscle® compatibel is met de objectieven van de kersverse "Memorandum voor de Bescherming van Paelearctische Roofvogels" onder de Bonn Conventie, waarvan Senegal op 1 november 2008 een van de eerste ondertekenaars was. De resultaten van het onderzoek zullen daarom worden aangewend om sprinkhaanbestrijding in een milieuvriendelijker daglicht te plaatsen, zonder dat dit de efficiëntie van de bestrijding in gevaar brengt.

Foto: In september en oktober 2008 werd ca. 8000 ha bespoten met Green Muscle in Senegal, waarvan 5000 ha per vliegtuig. Grauwe kiekendieven werden regelmatig gesignaleerd tijdens de bespuitingen. (Foto © Wim C. Mullié).

Peter Harry Mulder bewoont een prachtige historische boerderij tussen Muntendam en Zuidbroek en beleeft als akkerbouwer de nodige avonturen met de vogels van het boerenland. Min of meer door toeval kwam Peter Harry er achter dat zijn landerijen door de grauwe kiekendieven van Meeden en Noordbroek als foerageergebieden worden gebruikt. Hieronder zijn relaas met daarin boeiende wetenswaardigheden die voor een aanzienlijk deel vanaf de tractor zijn gedaan.

Een trotse akkerbouwer vertelt: Peter Harry Mulder

Het was september 2006 dat ik voor het eerst een artikel in de krant las over gezenderde grauwe kiekendieven, die te volgen waren via internet. Vluchtig naar de site gekeken en geconcludeerd dat deze vogels reeds op bestemming waren. Pas in de nazomer van 2007 werd mijn aandacht weer getrokken door een berichtje in de krant (8sept.07), dat de kiekken inmiddels weer op de wieken waren richting Afrika.

Intrigerend vond ik dat het gaat om slechts 48 paartjes in Nederland plús dat die hoofdzakelijk in Groningen hun broedgebied hebben! Heel bijzonder vond ik ook dat daar een kiek bij was uit mijn buurgemeente Meeden, genaamd Cathryn. Dat was toch wel dichtbij! Hoe kon ik, als vogelliefhebber, deze vogel voorgaande jaren over het hoofd hebben gezien, ondanks dat ik als akkerbouwer veel in het veld ben? Wat wel een vertrouwde verschijning is, is de buizerd, geduldig vanaf een paal naar muizen en torren spiedend. En in contrast daarmee de bruine kiekendief; naast het mannetje zie ik ook het vrouwtje met roomkleurige kop, die beide continue vliegend een paar meter boven de graanvelden op zoek zijn naar prooi voor de hongerige jongen. En niet te vergeten de veel kleinere torenvalk, die stilstaand in de lucht, het zogenaamde "bidden" als favoriete jachtmethode heeft. Vanaf dat moment heb ik me voorgenomen het luchtruim nog beter in de gaten te houden, om te beginnen met het volgen van Cathryn op internet. De bijna wekelijkse reisverslagen vond ik zeer boeiend daar ze prachtig verbeelden hoe het de vogel de laatste dagen vergaan was. Dit met betrekking de weersomstandigheden daar, in wat voor landschap ze vertoefde, of ze haar bekende foerageerplaatsen bezocht en met wie ze mogelijk het pad zou kruisen (Franz).

Intussen heb ik me spontaan als donateur opgegeven en werd ik verrast met het boekje **KIEK**, dat ik bijna in adem uitlas. Het raakte mij dat deze roofvogel, anders dan andere, wel heel erg op onze medewerking rekende, daar hun nesten in onze graan- en luzernevelden zitten. Verontrustend vond ik een tabelletje dat aantoont, dat ondanks de aanwas de populatie op een stabiel laag niveau blijft. Het werd me duidelijk dat deze prachtige roofvogel, alle steun van ons verdiend in hun poging een comeback te maken.

Spannend was het moment waarop de kiekken besloten om aan de terugreis te beginnen. Ik heb dat op de voet gevolgd, en op 27 april 2008 meldde de site dat Cathryn weer thuis was, dus Meeden! Tijdens mijn werk op de akkers bleef ik spieden naar een grauwe kiek en op 11 mei werd dit beloond met de waarneming van een onmiskenbaar mannetje grauwe dat op 25 meter achter de trekker langs vloog! Dit is een dergelijk opvallende vogel, die kan ik vorig jaar niet over het hoofd gezien hebben. Mijn nieuwsgierigheid ging in sprongen omhoog. Ik moest meer te weten zien komen van deze kiek en vooral van Cathryn in Meeden.

Maar waar in Meeden, het leek mij een speld in een hooiberg. Echter in **KIEK** had ik op een foto een bekende omgeving ontdekt. Het zette mij aan om op een zondagnamiddag de fiets te pakken, gewapend met verrekijker er op uit te trekken zoals ik dat vroeger ook wel deed. Ik kon het haast niet geloven, maar een uur later had ik een eerste vrouw in de kijker, en weer later een paartje dat boven een wintergerstperceel steeds op de zelfde plaats aanvloog, een nestlocatie? Ik kon mijn geluk niet op!

Dit was het moment dat ik besloot mijn waarneming door te geven, rechtstreeks aan veldwaarnemer Erik Visser en meteen brandende vragen gesteld want het is allemaal nieuw voor me. Zeer verbaasd was ik te horen dat er niet één paartje maar al mogelijk drie paartjes in Meeden al waren gesignaleerd. Ook was ik verbaasd over de enorme kennis die er bij de werkgroep bestond, zoals familieverbanden, leeftijd, enz. Hierdoor wordt elke vogel een individu, waardoor ook voor een buitenstaander de betrokkenheid sterk wordt vergroot!

In de weken die volgden, van juni tot half juli, nam ik bijna iedere keer zodra ik in het veld kwam alleen de mannetjes grauwe kiek waar. De verklaring is dat het broedende vrouwtje gevoerd wordt door het mannetje en ook in de buurt van het nest blijft wanneer er jongen zijn. Van Hans Hut begreep ik dat van een mannetje, genaamd "Harrie" (geringd in Meeden in 2005) nog steeds geen nestplaats was getraceerd, maar wel in het vroege voorjaar was gezien en gefotografeerd in de buurt van Tripscompagnie. Intussen ging ik ook 's avonds regelmatig een uurtje in de broedkolonie kijken, waar de mannetjes kieken na een vermoeide jachtdag weer thuiskomen. Opvallend vond ik dat de mannetjes zelfs bijna in het donker nog jagen, laag over de graanvelden. Ook bijzonder vond ik de waarneming dat twee mannetjes een vaste plek op de (doodlopende) weg als slaapplek hadden gekozen, soms even in aanwezigheid van twee vrouwtjes. In Afrika schijnen ze ook sociale slaapplekken te hebben.

Op 15 juni zag ik in Meeden voor het eerst Cathryn voor mijn kijker langs vliegen waarbij het rugzakzendertje was te zien. Inmiddels was duidelijk geworden dat zij vrijgezel was gebleven. Bijzonder vond ik dat zij, na haar ook in Muntendam regelmatig gezien te hebben, toch 's avonds weer naar Meeden vliegt, haar thuis. Bij veldwerkzaamheden in Froombosch nam ik ook telkens een jagende man waar. Een mooi schouwspel daar was een mannetje dat na geruime tijd jagen plotseling ogenschijnlijk gehaast voor mij langs vloog. Hij bleek een prooi in de klauwen te hebben die zo snel mogelijk naar het nest moest. Toen gebeurde er iets opmerkelijks. De kiek klom gedurende een kwartier in een thermiekbel naar ongekende hoogte om vervolgens vermoedelijk in glijvlucht naar zijn nestplaats af te dalen, in oostelijke richting. Een uur later was hij alweer terug en ging ogenschijnlijk onvermoeibaar verder met prooi zoeken. Van het mannetje dat ik Muntendam telkens waarnam ging ik er geleidelijk aan vanuit dat deze Meeden ook als thuisbasis had. Dit vermoeden werd bevestigd op zondag 29 juni, toen ik het jagende mannetje met de auto ben gaan volgen. Na een prooi (gele kwikstaart) te hebben gevangen nabij de Heemtuin/Muntendam, klom hij zoals ik dat in Froombosch had gezien in thermiek naar zeer grote hoogte. Op de gok ben naar Meeden geracet en bij aankomst trof ik boven het perceel van collega Sandee juist man en vrouw uit elkaar vliegen; de prooioverdracht had plaats gevonden! Deze nestplaats was doorgegeven door Sandee en inmiddels was duidelijk geworden dat dit de nestplaats was van....Harrie!

Vanaf nu ging ik er vanuit dat al mijn waarnemingen Harrie moet zijn geweest. Een kwartier later trof ik Harrie alweer in Muntendam aan, blijkbaar was dit zijn vaste jachtroute. Tijdens het oogsten van de zomergerst, op de snik hete (31C) maandag 28 juli, cirkelden zowel man als vrouwelijke kieken om de combine, de poten hangend voor verkoeling.

Vier weken later, 31 aug. Kwam de melding van Luuk Draaijer uit Flevoland dat de trek was begonnen. En in inderdaad, het werd ineens "stil" in het veld, alle kieken waren weer onderweg naar Afrika. Nu maar hopen dat de kieken straks op hun terugreis de vele barrières, zoals de onmetelijke Sahara en dito Middellandse zee, goed doorstaan. Het is een geruststellende gedachte, dat eenmaal terug gekeerd deze unieke kiekendieven in hun overlevingsdrift zich gesteund weten door mensen van de SWGK waarin vele vrijwilligers die in samenwerking met de boeren, zoveel mogelijk nesten weten op te sporen. Afgelopen jaar was een zeer slecht muizenjaar maar hopelijk kunnen we als akkerbouwer met projecten in de toekomst ook op een praktische manier daarin bijsturen waarin andere positieve neveneffecten direct in meeliften.

Afrika 2009

Ben en Leen vertrekken vandaag (8 januari) via Dusseldorf en Parijs naar Niamey. In Niger worden tot en met 19 januari de bekende routes uit de voorgaande drie jaar weer onder handen genomen. Naast het tellen van wegtransecten en prooitransecten zal worden geprobeerd de slaappleatsen te lokaliseren van onze zendervogels Dominik, Grazyna, Karen en Sigrid. Wanneer de omstandigheden het toelaten zal een poging worden ondernomen een Steppe Kiekendief uit Kazakstan met een satellietzender van Beatriz Arroyo te vinden. Deze vogel zit vlakbij de plek waar het wijfje Marion in najaar 2005 een tijdje heeft gebivakkeerd. Zoals jullie allen weten is Marion de beroemdste grauwe kiekendief ooit: een maand later werd deze vogels uit Blijham door een boer uit Nigeria gevangen en heeft dit verhaal zowel in Afrika als Europa het nodige stof doen opwaaien. Bovendien was Marion de allereerste grauwe

kiekendief met een satellietzender ooit! Natuurlijk zullen weer de nodige mensen worden gesproken en hopen we op verschillende slaappleatsen weer braakballen en veren (voor het DNA) te verzamelen).

In de avond van 19 januari zal de reis per vliegtuig naar Dakar worden ingezet en zullen we na een korte pauze met Wim Mullié op pad gaan. Er zal worden meegedraaid in Wim zijn onderzoeksprogramma, samen met de Franse TV zal de grootste slaappleats van Kleine Torenvalken en Zwaluwstaartwouwen ter wereld worden bezocht en zal ook in Senegal een fors aantal weg- en prooitransecten worden gereden/gelopen. In Senegal worden samengewerkt met onderzoekers uit Frankrijk en Engeland. Deze onderzoekers zullen volgens dezelfde methode gegevens verzamelen. De grauwe kiekendief zal medio januari-februari 2009 dus behoorlijk goed worden onderzocht. Op 6 februari is het WGK-duo weer thuis in respectievelijk Emmen en Nieuw Scheemda.

Avondrood in Senegal. Foto © Wim C. Mullié).

Aanraders!

Satellietzenderij van ganzen en zwanen in Mongolie:

<http://www.werc.usgs.gov/sattrack/mongoliaindex.html>

De flitsende Deense website met onze mooie logo erop..

http://www.dof.dk/sider/index.php?option=com_content&task=view&id=428&Itemid=485#1

Een Kiekendroom

Door Chris Trierweiler

Mijn goede voornemen voor 2009 is beter inleven in mijn medemens, en af en toe een ander perspectief op de dingen proberen te vinden. Het schijnt dat zo'n strategie relaties tussen mensen bevordert en goed houdt. Zou het ook inzicht in het doen en laten van ons onderzoeksdier bevorderen? Veel kiekenvrienden betrap je er telkens weer op dat ze beginnen te denken als een vogel. Waarom zou hij dit of dat doen of laten? Dat vergt ook inlevingsvermogen, en af en toe een ander perspectief.

De kiekendief. Stel je voor, een kiekendief (genaamd Merel) keert twee jaar na dato naar een plek terug waar ze ooit heeft gebroed (Pieterburen), maar daarna nooit meer is geweest. Twee jaar in Duitsland, op honderden kilometers afstand, en in het Hoogeland gedurende al die tijd door de satellieten niet gezien. Dit jaar gaat ze na het broedseizoen terug naar haar oude plek om op te vetten en de situatie te bekijken. Dan gaat ze naar Afrika. Misschien komt ze volgend jaar weer op die oude plek broeden?

Geen denken aan dat deze kiekendief haar oude stekje na twee jaar toevallig weer heeft terug gevonden. Ze zwerft niet zomaar doelloos rond, een rechte weg leidde haar daar naartoe. Er moet iets in haar herinnering hebben gezeten. Ze moet de kaart van Europa en Afrika aardig in haar hoofd hebben.

Zou de herinnering van de kiekendief net zo werken als die van een mens, die beelden in zijn hoofd ziet? Zouden de kiekendieven een kaart van Europa in hun hoofd kunnen zien? Misschien verbaast het de oude rotten helemaal niet meer wanneer het lage land op weg naar het Zuiden ineens overgaat in de glooiende heuvels van de Franse Champagne. Waarschijnlijk was het juist hun bedoeling om hier uit te komen.

Als je ziet hoe doelgericht ze vliegen kan je dit eigenlijk alleen maar geloven. Zouden de heuvels die onder de vliegende vogel opdoemen ook de verwachting van veel sappige muizen-maaltijden wekken? Herinneringen aan voorbijge schranspartijen uit de afgelopen jaren? Een gevoel van herkenning? Als je bij vogels al geen "gedachten" mag veronderstellen (want daarvoor heb je bewustzijn nodig), mag je vast al helemaal niet aan "gevoelens" refereren. Instinctmatige impulsen die door het vogelbrein schieten, dan?

Ze lijkt geen vliegende robot, Merel. Toch is het niet veel anders dan een dodelijke machine op wieken. Gedreven door instincten rijgen de momenten uit het leven van de predator zich aan. Kijk maar eens in die gele ogen die je star aankijken, het bloed kleeft nog aan de snavel. Ze heeft korsten van vuil en vacht op de glanzende zwarte nagels, haar dodelijke wapens. Zonder enig besef ervan dat ze levens neemt maakt ze elke dag meedogenloos de ene prooi na de andere af, ingegeven door knagende honger, en de instinctmatige wetenschap dat ze moet eten. Eten! Aan de aanblik van de veel te zware schattige hoofdjes van haar kuikens heeft ze ook maar één boodschap: Er moet eten in!

Toch kan het niet zo zijn dat alle momenten in het vogelleven los van elkaar staan. Want waarom zou ze anders elk jaar precies dezelfde beslissingen nemen, precies dezelfde gebieden opzoeken in de winter? Om dat te kunnen doen heb je toch herinneringen nodig. En ijkpunten, waar je je op kan richten, naast het ingebouwde kompas dat vogels met zich meedragen. Wat zou ze onthouden? Misschien dingen als die ene boom, ergens in de woestijn, waar ze elk jaar langs komt?

Omdat wij mensen veel onthouden moeten we elke nacht ons brein doorspoelen, en dat heet dromen. Ook al weten we er niets meer van, er schieten grote delen van de nacht allemaal plaatjes en filmpjes door ons hoofd heen. Zou een kiekendief ook dromen? Waar droomt ze dan over? Flitsen er 's nachts half opgegeten muizenlijkjes, en misschien die lastige buurman, de Bruine kiekendief, door haar brein heen? Hoe zien haar nachtmerries eruit? Ziet ze zichzelf wegwijnen van de honger in de eindeloze zandzee van de woestijn?

Zou ze ook dagdromen? Al die dagen en weken die het vrouwtje op het nest moet doorbrengen... Wat gaat er dan in zo'n vogel om? Ze kijkt de hele dag maar tegen die groene muur van luzerne aan, of ze ziet hoe het graan langzaam hoger en geler wordt. Wat voor gedachtenflitsen, of beelden, zouden door het vrouwtje heen gaan wanneer ze in de staalblauwe lucht zit te turen of de man alweer komt met prooi?

Misschien denkt ze dan eens aan die ene boom in de Sahara. Misschien schiet er zelfs een impuls door haar heen haar vleugels uit te slaan en weer op reis te gaan - een kiekendroom.

Bericht uit Zuid-Afrika:

Motlanthe en Charlize “on air”

Door Chris Trierweiler

Over de schouder van de kiekendief mee kijken – sinds de superlichte satellietzenders in 2005 op de markt kwamen kan dat. Als een soort *big brothers* volgen we het doen en laten van onze dierbare gevederde vrienden via satelliet. We zijn niet de enigen die dit een zowel spannende als nuttige methode vinden – behalve andere grote (roof-)vogels werden eerder al Bruine kiekendieven in Zweden met zendertjes uitgerust. Een jaar na ons startte een Spaans project, eveneens met de Grauwe kiekendief. In 2007 kwam daar een project aan Steppekiekendieven in Kazachstan bij. Kan het nog mooier? - Ja! Nu vliegen ook de eerste Zwarte kiekendieven (*Circus macrourus*) met een zendertje op rond.

In het najaar van 2008 heeft Rob Simmons (auteur van het boek “*Harriers of the world*”, een echte kenner) de eerste twee zenders weten aan te brengen op broedvogels in Zuidafrika en hoopt nu dat deze vogels

naar Namibië zullen vertrekken en buiten het broedseizoen spannende dingen zullen laten zien. In de eerste plaats zou het al nuttig zijn om te weten welke gebieden ze opzoeken – in hun veronderstelde verblijfgebied in Namibië zijn tot nu toe geen grotere concentraties van Zwarte kiekendieven bekend. Waar gaan ze naartoe, wat voor landschappen zijn het, wat eten ze? Hele basale vragen waar wij voor de Grauwe na vier jaar satellietzenderij en Afrika-veldwerk diverse antwoorden op hebben, maar wat voor de Zwarte kiek nog een pagina vol vraagtekens is.

De op de foto afgebeelde kiek Motlanthe (vernoemd naar de nieuwe Zuidafrikaanse president) is net met een prooi onderweg naar zijn twee jongen die in een nestje in fijnbos vegetatie zitten. Het tijdstip van broeden is in Zuidafrika veel variabelere dan bij ons. Motlanthe is nog steeds zijn jongen aan het voeren, terwijl hij zelf in volle vleugelrui is (en er niet uitziet). De tweede gezenderde kiek, vrouwtje “Charlize”, is klaar met haar broedseizoen en schijnt nog wat te blijven rondhangen. Het zal dan ook nog een tijdje duren voor ze allebei vertrekken. Als ze al vertrekken! Het blijft spannend...

Kiekendief Motlanthe met satellietzender op de rug en prooi in de klauwen. Foto: © Mark Anderson.

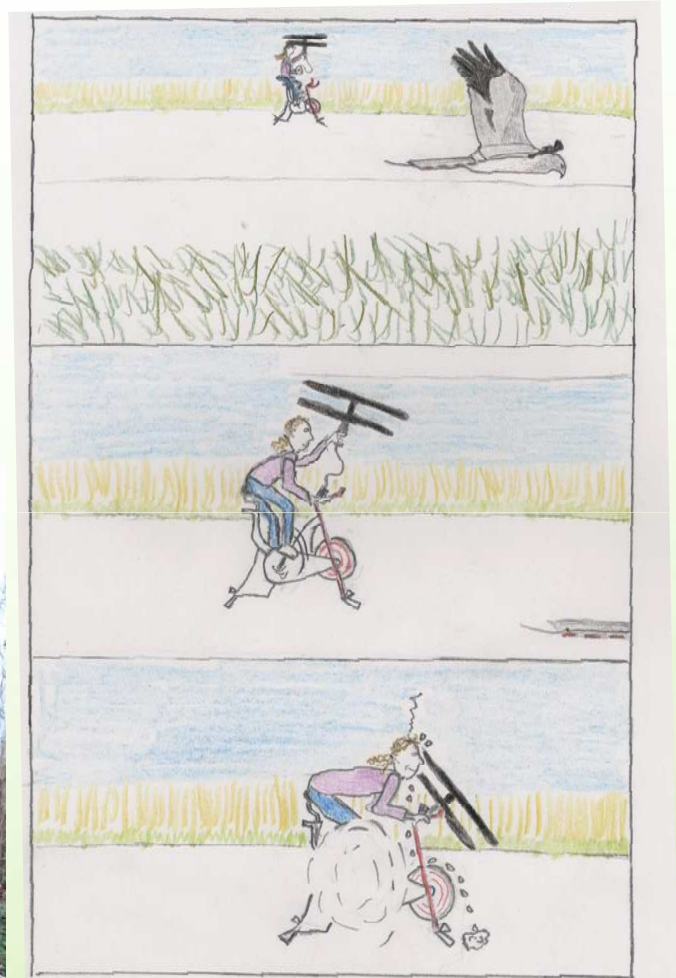
Aangenaam Jody Ettema, een nieuw gezicht bij de werkgroep sinds september vorig jaar. Als 30-jarige student Bos- en Natuurbeheer aan de universiteit van Wageningen en woonachtig in Breda ben ik met mijn eindscriptie in de winteroverleving van akkervogels. Opgegroeid op de Drentse heidegebieden met ouders geboren en getogen in Groningen ben ik in natuur in het algemeen geïnteresseerd. Ik heb een persoonlijk interesse voor vogels en met name voor roofvogels. Om beiden te kunnen combineren zag ik de mogelijkheden voor een onderzoek bij de werkgroep. Tot half februari zal ik voornamelijk bezig zijn met kijken naar de samenstelling van verschillende soorten bosjes, die zich in de buurt van tarwe bevinden gedurende de winterperiode. Mijn verwachting is dat de structuur van bosjes in relatie tot voedsel (tarwe) erg bepalend kan zijn voor de overleving van akkervogels en dus een hoop meetwerk tussen het groen. Daarnaast ben ik van mening dat de aantallen geelgors, ringmus en andere liefhebbers van graan en bosjes zullen toenemen gedurende de winter en dit zal de roofvogels niet ongemoeid gaan. Middels redelijk wat tijd rond te brengen in de omgeving van verschillende tarweveldjes hoop ik aan te tonen roofvogels zich jagend

concentreren om de veldjes en minder geïnteresseerd zullen zijn voor de gangbare akkerbouw. Eén van mijn andere hobby's is natuurfotografie. Voor interessante vlinders reis ik naar verschillende gebieden binnen Europa en altijd voorzien van verrekijker om de nodige vogels ook in het vizier te houden. Wellicht dat ik jullie de komende tijd of in de toekomst de hand mag schudden. Voor meer informatie over mijn onderzoek ben ik altijd bereid om het een en ander toe te lichten.

Jody Ettema

Jorna traint op de hometrainer alvast voor het volgend veldseizoen

**Kiekendieven
in de stad Groningen
Op de Biogas-bussen
van Arriva.**

Dat was het dan!.

Iedereen bedankt voor de stukjes. Alles voor de volgende nieuwsbrief kan naar

Trudy.vanwijk@grauwekiekendief.nl